

Nu lăsa, Măicuță,
Să pierim pe cale
Căci noi suntem fiii
Lacrimilor Tale.
Vino, Maică, iară,
Nu lăsa să piară
Țara și poporul,
Turma și păstorul.

Când plângemai sub cruce,
Maică - ndurerată,
Te - am primit de Mamă,
Noi și lumea toată.

Călători pe - o mare
Veșnic tulburată
Noi credem în Tine,
Noi și lumea toată.

Tu ești steaua mării
Și ajuți s - o treacă;
Dintre cari Te roagă
Nimeni nu se - nneacă.

Fă să - ti batem zilnic
La miloasa - Ti poartă
Câtă vreme - n lume
Valuri ne mai poartă.

Iar când nori de ceață
Înnegri - vor zarea,
Vino Tu, Măicuță,
Să ne - arăți cărarea.

Să conduci luntrița
Prințe stânci și valuri,
Să ne scapi în portul
Veșnicelor maluri.

O, Măicuță scumpă,
Cea mai scumpă floare,
Fă din fii de lacrimi
Dalbe lăcrimioare.

Scăpare de patimi
Și de poftă rele
Și ne schimbă - n mândre
Mărgăritărele.

Să ne duci cu Tine
Unde calea - ti duce,
Să ne duci în ceruri
Fiului Tău dulce.

Și să - I spui, Măicuță,
Că - aste floricele
Le - a făcut să crească
Chinurile - I grele.

Și că - s ale Tale
Lacrimi de sub cruce.
Că le ești măicuță,
Maica cea mai dulce.

NICOARĂ TIMIŞ

Cosmosul în folclorul maramureșean

Mândru-i ceriu împodobit cu soarele, cu stelele și luna.
Mulți dintre noi cei mai în vîrstă am avut fericirea în copilărie, ca în serile lungi de iarnă, ori în serile înstelate de vară să ne poarte bunicii în lungi și minunate "călătorii" pe bolta cerească. Fiecare stea sau constelație purta nume familiar nouă. Unele purtau nume de ființe, altele nume de lucruri, mai ales dintre cele ale îndeletnicirilor țăranului. Alte stele constituiau puncte importante de orientare în timp și spațiu, sau marcau începutul unui anotimp, de care erau legate anumite munci în grădină sau în câmp. Steaua Păcurarului, Săgetătorul, Calul, Cloșca cu Puii sau Găinușa, Berbecele, Țapul, Racul, Peștii, Grapa, Plugul, Tânjaua, Coasa, Fusceii, Carul Mare, Carul Mic, iată doar câteva nume de stele sau de constelații. Și apoi câte povești și legende fascinante nu erau legate de ele! Pentru noi, ca și pentru generațiile înaintașilor noștri, acestea erau primele "lecții" de astronomie primite la început de viață de la moși, de la strămoși. Și tot de la ei, de la moși și strămoși, am învățat că nicăieri Cerul, cu soarele cu astrele și cu Luna nu-s aşa de frumoase ca aici, la noi.

De aceea maramureșenii și nu numai ei, nu s-au simțit străini sau prea îndepărtați de corpurile cerești. De fapt și ei, mai ales femeile, se considerau făpturi cosmice. De aceea în anumite situații sau momente, ori în diferite stări sufletești, ei vorbeau, se sfătuiau, se jleau, se plângneau, ori le cereau ajutorul și își destăinuiau ceea ce aveau pe suflet, ca unor prieteni, sau protectori..

Acești oameni acordă și astăzi stimă și prețuireastrilor cerești. "Către Soare nu-i slobod și nu-i bine să arăți cu degetu". Iar când Moșul meu ne învăță să ne facem săgeți și cum să ne jucăm cu ele, ne povătuia: "Cu săgeata trebuie tras aşa bine, hăt, hăt departe, departe, să țălești cu ea un uliu, ori o cioară. Da' nu-i bine de tras în sus când i ceriu sărin, că te poate nimeri săgeata în cap când coboară și atunci vine ploaie mare cu fulgere și tunete, cu vreme gre. Numa atunci când plouă peste măsură i slobod de tras cu săgeata, că atunci să răzbună (se înserinează) și iară se arată Soarele pe ceriu".

Oamenii acestor meleaguri, poate mai mult decât alții, și-au făurit un cult al lor despre Soare și alte corpuri cerești, cult care se păstrează și în zilele noastre în arta populară, în datini și obiceiuri, în folclor în general.

Maramureșul și-a încrestat Soarele în poartă, ca semn al vieții, ca în fiecare zi să treacă, să intre ori să iasă pe sub el. Discul solar, cultul soarelui nu lipsește de pe nici o poartă, nici de pe leagăn, ori de pe lada de zestre și alte obiecte de trebuință. Odată cu venirea primăverii țăranul știa că oile pot fi scoase în câmp, când pe cer a răsărit o anumită stea. Și tot la apariția altrei stele pe cerul primăvaritic era semnul că-i vremea plugului și însămânțatului. Iar maramureșeanca știe că anumite legume e bine să fie semănată când e Lună Plină, ca legumele să rodească bine, să fie pline, nu seci. Aceste practici ale plugarului sunt rezultatul unor observații și experiențe a generației și generației de oameni și multe dintre acestea își găsesc explicații științifice, având la bază legile care guvernează în Univers.

Când aruncă sămânța sub brazdă plugarul maramureșean mai întâi o încchină Soarelui. Iar alaiul care-l poartă pe sărbătorit la Tânjaua de pe Mara, după ce a înconjurat de trei ori țarina în care a tras întâia brazdă, se oprește cu fața spre Soare, își descoperă capul și unul dintre ei, marele pogonici, cu brațele întinse spre soare, că într-o rugă, urmat de mulțimea care murmură, rostește cu glas tare: "Mândre soare călător / Apleacă-te pe ogor / Și-ncălză semințele / Să rodească holdele.."

La solstițiul de vară, de Sânzâiene, când Soarele în marea cursă ajunge la apogeu și de atunci ziua începe să descrească, razele și căldura Soarelui să scadă treptat, borșenii, moiseenii și vișăuanii, începând cu pruncii de 6-7 ani, până la oamenii vîrstnici mai aprind pe dealuri și în zilele noastre făclii, fac foc la cruce de uliți sau drumuri, nu numai pentru jocul de purificare de sărit peste foc, nu numai pentru a

Strigă noaptea

Că vine moartea.

(BIBLIOTECĂ)

alunga gângâniile și sălbăticinile de prin holde și livezi, ci și dintr-o credință veche păstrată încă într-o formă diluată, de a ajuta și ei soarele. Că Soarele-i foc nestins. Glasul celor ce învârtesc fâcliile răsună și străpung negura noptii lovinduse de o vale și de alta până se pierd departe pe vârfurile munților. Apoi 12 feziori cu fâclii aprinse, descriind deasupra lor cercuri de foc, se avântă într-o roată, dans de ritual, de mare virtuozitate și forță, rostind în cor: "Fugi, Soare, după Soare / Că te-ajunge altu Soare / Du-te Soare după Soare / Să vină altu mai mare / Du-te Soare / Vină Soare.." Este un spectacol nocturn, unic, monumental, fascinant. În jocul lor parca prin marele vîrtej, cu cele 12 cercuri de foc, ar fi o încercare de a îndupla Soarele să le trimită razele sale binefăcătoare. Că Soarele și focul sunt viață. De aceea aprindem fâcliile, îmi spunea cu mulți ani în urmă un borșean mai în vîrstă.

Cultul Soarelui este păstrat și la joc. Roata feziorilor sau Jocul stelelor sunt des întâlnite și astăzi la hora satului sau la nunți.

La cumpăna dintre ani, în marea cursă cosmică, la Solstițiul de iarnă, când nebiruitul Soare renaște, când natura de la noi trece la viață, puterea astrului fiind din nou în creștere, bucuria-i mare și oamenii cinstesc acest eveniment cosmic, acest moment în scurgerea timpului, prin mari serbări populare. Această renaștere a naturii este fantastică și este perceptibilă și prin următorul mic experiment. Dacă în ziua de 9 decembrie, de Sfânta Ana, vom pune într-un ulcior cu apă câteva crenguțe de măr, păr sau alt arbore, de Crăciun și Anul Nou acestea vor avea frunze mari de culoare verzuie-gălbui. La sărbătorile de iarnă copiii cu stele, cu soarele în mijloc, cu razele multicolore, aduc în fiecare casă vestea cea mare a nașterii Mântuitorului și a renașterii naturii.

Fata ca să fie frumoasă și videoasă și strălucitoare ca mândru Soare se trezește în zori și aşteaptă până când astrul se ivește pe cer, îi prinde razele în pumn și le poartă pe tot corpul rostind: "Mândre Soare, ce răsai cu douăzeci și patru de răzăsoare: Cu tri încinge-mă / Cu tri încalță-mă / Cu tri îmbracă-mă / Cu tri pe obraz mângâie-mă / Cu tri pe umeri împodobe-mă / Tri în gene / Tri-n sprâncene / Tri în păr împlete-mi-le..."

Maramureșeanca se simte și mai mult apropiată de astri, destăinuindu-le acestora cele mai intime simțăminte și gânduri. Câte fete, în dragostea și dorul lor nu s-au rugat către Soare, către Lună ori către luceferi și stele să le fie mesagerii lor, să facă pe mesagerii, să le ducă dragostea și dorul lor, cuvintele și scrisorile scrise, ori nescrise, celor dragi aflați poate departe sau chiar aproape. Că numai lor, Soarelui și Lunii, le puteau încredința orice, că știu să păstreze o taină: "Vai, mă mândruș, doru-mi-i / N-am pe cine te vesti / Doar pă Lună voie bună / Și pe stele, dor și jale / Și pe Soare, dor mai mare". Glăsuiește prin astri cu cel aflat departe. Iar alteia îi e teamă să-i trimită celui drag dorul pe stele, că "Stetele-s tare multe și mă tem că l-or ascunde..". Sau căte ar avea de spus fata care s-a exprimat că "De s-ar fa' ceriu hârtie / Și Luna căntărie / Și Soarele domn să scrie..?" Iar fata îndrăgostită, care de dorul mândrului, nu poate dormi și supărată pe steaua polară care o chinuiește: "Numa Steaua mândrului / Șade-n vârfu muntelui / Nici nu suie, nici coboară / Gândești că-i piatră de moară..". Și tot stelele, tainice cum sunt ele, aflându-se sus, văd tot și știu tot, au fost și sunt înduplate de fete cu cuvinte alese, frumos meșteșugite, ca într-o rugă, să le prevestească ori să le trimită ursățul, alesul inimii lor: "Stea, Logostea / toate stelele să stea / numă tu, Steluța mea / Du-te-n lume /

Depozitarea fânului, Ardușat

Inima – I Preasfântă
Mângâios ne – a strângă,
Va uita de chinuri,
Mai mult nu va plângă.

Noi, cuprinși de – o pace
Fără de hotare,
Lăuda – Te – om veșnic
Pururea Fecioară.

1244

Sub steagul Tău, Marie

Sub steagul Tău, Marie,
Voioși ne înrolăm,
Și pentru veci noi ție
Credință îți jurăm.
Regină ești și Mamă,
În lume și în cer,
Aceia ce Te cheamă
Sunt siguri că nu pier.

Dușmanii ne – neconjoară
Cu țelul lor pierdut,
Smerește – i, o, Fecioară,
Și fii – ne – n luptă scut.

Susține – a noastră dreaptă
În contra celor răi,
Iar noi Preaînțeleaptă,
Urma – vom pașii Tăi ...

Măreț să fâlfâiască
În aer al tău steag,
Sub umbra lui cerească
Ne vom lupta cu drag.

Când cetele dușmane
Cu totul le – am răpus,

**Azi fură un ou,
Mâine fură un bou.**

Sub alba - Ti manta ia - ne
Si du - ne la Isus.

1245

O, Marie, dulce Mamă

O, Marie, dulce Mamă,
Dorul Tău iarăși ne cheamă.
Primește - ne, Măicuță,
Mereu la sănul Tău.

C - a trecut un an de zile
De când n - am venit la Tine.

Cei cu necaz și durere
La Tine - aflăm mângâiere.

Iar la munca noastră multă
Mângâierea Ta ne - ajută.

Mângâierea Ta cea dulcea
Acasă la noi o - m duce.

1425a

Marie, nume preasfânt

Marie, nume Preasfânt,
În ceruri și pre pământ
Când aud numele Tău
Saltă tot sufletul meu,
Marie, inima mea
În clipa grea
N-are unde se-ndrepta
Decât la-ndurarea Ta, Marie.

Marie, speranța mea,
Ești cea mai frumoasă stea,
Marie !
Cu ochi blânzi la noi privești
Din cetele îngerești, Marie !
Când Te ivești
Și strălucești,
Potolești al meu suspin
Și faci liniște deplin, Marie !

Marie, puternic zid,
Sfletului meu măhnit, Marie !
Când vrăjmașii m - asupresc
Și griji multe m - obosesc, Marie!
Pe Dumnezeu
Îl rogi mereu
Să mă apere de rău
Cu preasfânt numele Tău, Marie!

1246

O, Maică dulce - a vieții mele

O, Maică dulce-a vieții mele,
Spre Tine ochii mei privesc.

peste lume / la ursătu anume.. / Și nu-i da a si / Până la mine n-a veni / Și mâna dreaptă cu mine a da / Și-n cununie amândoi ne-om cununa" - glăsuiesc fetele către steaua pe care au ales-o.

Sau fata care nu vrea să se mărite și-i pune condiții celui care a cerut-o de mireasă, că numai atunci îi va fi soție când îi va face: "Pod de-argint / Peste Pământ / Sfântu Soare nănaș mare / Și Luna nănașă mare / Luceafărul, starostile / Și Fușteii stegărei / Și stelele fecioarele (druștele)".. Și ce minunat: "El pe toți i-a adunat / Și cu ea s-a cununat .." Și la ceremonialul nunții sunt de față, ori sunt invocați astrii cerești: Mama, care-și mărită fata, se roagă către Soare, să facă ziua mai mare, că are o pruncă ducătoare, peste munți la alte curți, la părinți necunoscuți și la frații neștăuți. Sau asemănarea între mamă și cer: "Mama și cu fetele / Ca ceriu cu stelele / Seara-i plin ceriu de stele/ Dimineața-i fără ele.."

Soarele este prezent în casa maramureșeanului la diferite ocazii sau reprezentat în anumite obiecte. Stolnicul, acel colac făcut de femeie la sărbătorile de Crăciun, Anul nou și Bobotează nu este altceva decât simbolul celor 12 luni, al celor 12 zile, al Soarelui adus în casă, care stă pe masă cât durează aceste sărbători, însemnând pentru familie unitatea, dănuirea, viața, căldura sufletească necesară familiei. Figurile cu care-i împodobit Stolnicul au forme de stele, de soare cu raze, iar anumite spirale ar reprezenta stilizat galaxia noastră, dar și năzuința omului de continuă înălțare pe plan spiritual. Dar nu numai pâinea ia forma Soarelui și stelelor. Din dragoste de frumos soarele a fost țesut în covoare și cerchi, cusut sau brodat în forme frumos stilizate, de un mare rafinament artistic, atât în covoare, cât și în pieptare ori pe fățoi de masă și șterguri sau înșirat cu mărgele în zgărdane, cu finețe și gust artistic, de către mințile sclipitoare, ochi formați și mânile de aur ale acestor maramureșenice atât de modeste și de aleasă omenie.

Pentru femeile de pe aceste meleaguri, la aducerea pe lume a unui cocon este o mare bucurie. Nașterea devine un eveniment ce depășește cadrul terestru, căpătând dimensiuni cosmice. În cântec și în vers femeia mamă când îi face urarea nouului nașcute, o face întregii naturi: "Brazilor vă adunați / Norilor vă-mprăștiați / Hodini Soare-n drumul tău / Și-ascultați cântecul meu"... Apoi seara cu lună plină, ori într-o dimineață când ceru-i senin, la răsăritul soarelui, mama ia pruncul în brațe, îl înălță către Soare rostind: "Sfinte Soare / Mândre Soare / Răsai cu douăzeci și patru de răzăsoare / Dar nu răsai numai pe Țibleș ori pe Inău / Ci răsai pă capu și trupușoru coconului meu / Și din cap până-n picioare/ să strălucea ca tine / Mândru Soare.." Seara, legânându-și pruncul pe brațe mama își alege astrii de pe cer ca să-l fie sfătuitor, să-l ajute în viață și să-i călăuzească pașii nouului nașcute, îndeplinindu-i destinul: "Zină soare, și-l fă mare / Și tu Lună, mi-l alină / Luceafăr de dimineață,/ Călăuzește-l în viață.. / Și tu Luceafăr de seară,/ Dă-i noroc, pace, tigheală.." Câtă căldură, câtă duioșie și gingășie maternă sunt în cuvintele cântate sau murmurate de către mamă. Ce frumos vorbește mama cu astrii, cu câtă înțelepciune și pricepere i-a ales pe fiecare, după putere, după însușiri și importanță. Mai întâi se adresează Soarelui dătător de viață, căldură și lumină, apoi Lunii, care-i mai liniștită și mai apropiată, să-i aducă alinare, somn odihnitor și liniște sufletească. Luceafărul de dimineață să-i fie călăuzitor în viață, să-i fie steaua călăuzitoare spre bine și fericire. Luceafărul de seară să-i aducă cele mai prețioase averi-pacea și tihna -atât de necesare și folositoare omului în viață.

În cele relatate am încercat, foarte pe scurt, să schițez ce înseamnă Cosmosul pentru omul maramureșean. Am încercat să dau câteva exemple semnificative din folclorul local, legătura dintre om și Cosmos. Din folclorul maramureșean, ca de altfel din folclorul românesc în general, se desprinde o întreagă filozofie. Cunoscând mai bine folclorul putem pătrunde mai adânc în spiritualitatea și viziunea cosmică a românilor.

Cultul astrilor cerești, cu întreaga creație pe plan artistic și spiritual păstrate în datini și obiceiuri, în arta populară, în folclor în genere, sunt mesaje ce străbat până la noi din negura veacurilor îndepărtate, de la străbuni, doar ca documente, ca acte de identitate, nu numai pe plan artistic, care atestă dănuirea noastră ca neam, ca popor, aici unde Cerul cu Soarele, cu Luna, cu Luceferii și cu Stelele sunt mai frumoase și mai apropiate nouă, ca nicăieri în altă parte.

Am un cupitorăș

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicârlău, 1984.
De la Maria Pop, 58 ani.

Plin de iepurași.

(mijup no emyG)